

هوش هیجانی و تعداد زبان!

بررسی هوش هیجانی در دانش‌آموزان دوزبانه و تک‌زبانه

هنده مجدی، مدیر پژوهش‌سرای دانش‌آموزی محمدبن زکریای رازی ۱ شهری

دکتر زهرا ارزجانی، استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز

مانده اسماعیل‌پور، دانش‌آموز عضو انجمن روان‌شناسی از دبیرستان شریعت ناحیه ۱ ری

چکیده

مجموعه‌ای از افراد در یک جامعه زبانی از بیش از یک زبان برای برقراری ارتباط استفاده می‌کنند. تخمین زده می‌شود که مردم دنیا به بیش از ۷۰۰۰ زبان مختلف صحبت می‌کنند. ۹۰ درصد این زبان‌ها توسط کمتر از ۱۰۰ هزار نفر مورد استفاده قرار می‌گیرد (مارور، ۱۹۶۰).

عموماً اصطلاح دوزبانه به افراد یا گروه‌هایی اطلاق می‌شود که توانش زبانی آن‌ها در آن دو زبان، به‌ویژه در بعد کلامی، در حد کاربران بومی آن دو زبان باشد. به هر حال، طبق نظر **بالترو و هاگوتا**، دوزبانگی رفتار پیچیده روان‌شناختی، زبانی، اجتماعی - فرهنگی است که ابعاد گوناگونی دارد. درباره تعریف دوزبانگی در بین پژوهش‌گران اتفاق نظر کاملی وجود ندارد. بنابراین، فرد دوزبانه به فردی اطلاق می‌شود که از زمان آغاز آموزش رسمی، با زبان دیگری که در کشور عمومیت یافته و در حکم زبان دوم است، آشنا می‌شود و آموزش می‌بیند.

هوش هیجانی (EQ) به‌عنوان یکی از عوامل بسیار مؤثر در موفقیت فردی شناخته شده است. هوش هیجانی یعنی توانایی مهارت‌های هیجانی و هیجانی خود، درک خصوصی‌ترین احساسات دیگران، رفتار آرام و سنجیده در روابط انسانی و خلاصه، همان‌طور که ارسطو گفته است: «مهارت نادر به حق عصبانی شدن در حد و اندازه معقول، در زمان مناسب، با دلیل موجه و به شیوه شایسته. به‌عبارت دیگر، فردی که از هوش هیجانی بالایی برخوردار است، به‌خوبی می‌تواند احساسات خود را مهار کند و آن‌ها را به شکل مناسب بیان کند. چنین فردی به‌دلیل داشتن حس همدلی بالا و کنترل مناسب بر هیجانات خود در روابط بین فردی موفق‌تر است و در نتیجه

اصطلاح دوزبانه به فردی اطلاق می‌شود که قادر است کلام خود را به دو زبان مطرح کند یا فردی که دو زبان را می‌داند و از آن دو استفاده می‌کند. عموماً اصطلاح دوزبانه به افراد یا گروه‌هایی اطلاق می‌شود که توانش زبانی آن‌ها در آن دو زبان، به‌ویژه در بعد کلامی، در حد کاربران بومی آن دو زبان باشد. پژوهش حاضر با هدف پردازش و مقایسه هوش هیجانی افراد تک‌زبانه (فارس‌زبان) و دوزبانه (عربی، ترکی) بر روی دانش‌آموزان دختر مدارس متوسطه ناحیه ۱ شهری که به‌صورت تصادفی نسبی خوشه‌ای انتخاب شد، انجام گرفت. گروه نمونه پژوهش ۲۰۰ نفر (۱۰۰ نفر تک‌زبانه، ۱۰۰ نفر دوزبانه) با میانگین سنی ۱۴ تا ۱۷ سال انتخاب شدند. در این پژوهش از پرسش‌نامه هیجانی شوت استفاده شد و از طریق آزمون آماری t استودنت مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد که از نظر هوش هیجانی به‌طور کلی میان دانش‌آموز تک‌زبانه و دوزبانه تفاوت معناداری وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: پردازش هوش هیجانی، دانش‌آموز تک‌زبانه، دانش‌آموز دوزبانه، ناحیه یک شهری

مقدمه

هیجان‌ها طی میلیون‌ها سال تغییر و اصلاح تدریجی بشر، برای کمک به کامیاب شدن او و ادامه زندگی‌اش شکل گرفتند. بدین‌گونه که هوش هیجانی به نیازهای هیجان‌ها پاسخ می‌دهد یا آن‌ها را دوست دارد و آن‌ها را در محل صحیح خود قرار می‌دهد. دوزبانه بودن بدین معناست که یک فرد یا

اصطلاح دوزبانه به افراد یا گروه‌هایی اطلاق می‌شود که توانش زبانی آن‌ها در آن دو زبان، به‌ویژه در بعد کلامی، در حد کاربران بومی آن دو زبان باشد

خود نشان می‌دهند. این افراد با وجدان و پذیرنده‌اند، مشکلات احساسی کمتری دارند و در روابط بین فردی عملکرد بهتری دارند. براساس مدل توانایی **مایر، کاروسو و سالوی**، هوش هیجانی به توانایی‌هایی اشاره می‌کند که در پردازش اطلاعات دربارهٔ هیجانات خود شخص و هیجانات دیگران، مورد استفاده قرار می‌گیرد (پارسا، ۱۳۸۹).

البته دوزبانه بودن پدیدهٔ جدیدی است که حداکثر از قرن نوزده میلادی مورد مطالعه قرار گرفته است. در سال ۱۹۹۵ واژهٔ هوش هیجانی به‌عنوان یکی از عبارات سودمند جدید از طرف جامعهٔ دیالکتیک^۱ آمریکا پذیرفته شد (کارر، ۲۰۰۴). هوش هیجانی به‌عنوان زیرمجموعه‌ای از هوش اجتماعی تعریف شده است؛ یعنی کنار آمدن با مردم، مهار هیجان‌ها در روابط با انسان‌ها و توانایی ترغیب یا راهنمایی دیگران و شامل ویژگی‌هایی است مثل توانایی تهییج و برانگیختن خود، استقامت و پایداری در مقابل شکست، از دست ندادن روحیه، پس راندن افسردگی و یأس هنگام تفکر، همدلی و صمیمیت و امید داشتن (پارسا، ۱۳۸۹).

از بررسی پژوهش‌های انجام شده در این مورد نتایج متفاوتی به‌دست آمده است **اسپول** (۱۹۶۴) براساس پژوهش خود به این نتیجه رسید که دوزبانه‌ها از نظر پیشرفت تحصیلی در مدرسه از افراد عادی جلوتر بوده‌اند. **ویلیامز** نیز در استرالیا دربارهٔ دانش‌آموزان غیرانگلیسی و انگلیسی زبان به این نتیجه رسید که پیشرفت دانش‌آموزان دوزبانه به مراتب از دانش‌آموزان عادی در اتمام دوران تحصیلی دبیرستان بیشتر بوده است.

از امکانات و موقعیت‌های بهتری در زندگی برخوردار می‌شود. مفهوم هوش هیجانی توسط **گلمن** در سال ۱۹۹۵ رواج یافت. محقق دیگری به نام **بار**. آن در سال ۱۹۹۷ پرسش‌نامه‌ای را برای سنجش هوش هیجانی (EQ) تهیه کرد. این پرسش‌نامه شامل ۱۳۳ مورد و از نوع پرسش‌نامهٔ خودسنجی بود. در مجموع موردهای مطرح شده در پرسش‌نامهٔ (EQ) پنج بعد اصلی را اندازه می‌گیرند که عبارت‌اند از: هوش درون فردی، هوش بین فردی، قابلیت انطباق، کنترل استرس و خلق عمومی. هوش درون فردی به توانایی تشخیص و درک احساسات شخصی، بیان احساسات، عقاید و افکار و دفاع از حقوق فردی به شیوه‌ای غیرمخرب و رها بودن از وابستگی هیجانی اطلاق می‌شود. هوش بین فردی به معنای توانایی همدلی یعنی آگاهی، درک و ارزیابی احساسات دیگران و همچنین ارتباط بین فردی به معنای ایجاد و حفظ روابط رضایت‌بخش دوطرفه (که شامل ابزار و دریافت محبت می‌شود) است. همچنین هوش بین فردی بالا به معنای مسئولیت‌پذیری اجتماعی بالاست.

سازگاری شامل توانمندی‌های حل مسئله، ارزیابی واقعیت و انعطاف‌پذیری است. کنترل استرس توان تحمل وقایع ناخوشایند و شرایط استرس‌زا و همچنین مقاومت یا به تأخیر انداختن یک تکانه، سائق یا وسوسه برای عمل کردن است. خلق عمومی به معنای احساس رضایت از زندگی شخصی، لذت بردن از خود و دیگران و نگاه کردن به نیمهٔ پرلیوان و همچنین حفظ نگرش مثبت در مقابله با دشواری‌های زندگی است.

به‌طور کلی، افرادی که EQ یا هوش هیجانی بالایی دارند، سطح بالایی از عاطفهٔ مثبت و سطح پایینی از عاطفهٔ منفی از

فردی که از هوش هیجانی بالایی برخوردار است، به خوبی می‌تواند احساسات خود را مهار کند و آن‌ها را به شکل مناسب بیان کند

دو راه اساساً متفاوت در کنشی متفاوت، حیات روانی ما را می‌سازند. هوش شناختی شامل توانایی‌هایی برای یادآوری، تفکر منطقی و انتزاعی است؛ در حالی که هوش هیجانی به نحوه استفاده از هوش شناختی در جهت موفقیت در زندگی مرتبط است (سبحانی‌نژاد، ۱۳۸۷).

در پژوهش حاضر به بررسی هوش هیجانی در دانش‌آموزان دوزبانه و تک‌زبانه پرداخته شده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ روش، توصیفی از نوع همبستگی و از لحاظ هدف، کاربردی است که از نظر معیار گردآوری داده‌ها، جزو روش‌های تحقیق اسنادی و میدانی لحاظ شده است. پژوهش حاضر با هدف پردازش و مقایسه هوش هیجانی افراد تک‌زبانه (فارسی زبان) و دوزبانه (عربی، ترکی) بودن بر روی دانش‌آموزان دختر مدارس متوسطه ناحیه ۱ شهرری، که به صورت تصادفی نسبی خوشه‌ای انتخاب شدند، انجام گرفت. گروه نمونه پژوهش ۲۰۰ نفر (۱۰۰ نفر تک‌زبانه، ۱۰۰ نفر دوزبانه) با میانگین سنی ۱۴ تا ۱۷ بودند. در این پژوهش از پرسش‌نامه هیجانی شوت استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

با توجه به اینکه گروه‌های مورد مطالعه دو گروه مستقل را تشکیل می‌دادند که در یک متغیر کمی فاصله‌ای با هم مقایسه شدند و با در نظر گرفتن اینکه داده‌های مورد نظر از توزیع طبیعی (زمان) پیروی می‌کردند؛ از آزمون تی دو نمونه

در ایران نیز رابطه میان دوزبانگی و پیشرفت تحصیلی مورد پژوهش قرار گرفته که توجه به نتایج این پژوهش‌ها آن‌ها لازم و ضروری است. در ایران به غیر از زبان فارسی که زبان رسمی است، زبان‌های ترکی، عربی، کردی، زرتشتی و ارمنی نیز مورد استفاده مردم قرار می‌گیرند. در یکی از تحقیقات درباره دوزبانه بودن ترک - فارس نتایج نشان‌دهنده اثر منفی دوزبانگی بر تطبیق معانی، مفاهیم و به‌طور کلی تجارب دانش‌آموزان و کندی پیشرفت تحصیلی بوده است. در عین حال، بعضی از تحقیقات عکس مطلب فوق را نشان می‌دهد؛ بدین معنا که برتری با دوزبانه‌ها بوده است. با توجه به اینکه ایران از جمله کشورهای دو و حتی چندزبانه محسوب می‌شود، به نظر می‌رسد که تشکیل مرکز بررسی‌های تأثیرات دوزبانگی ضروری باشد، تا از این راه یکی از علل افت تحصیلی بررسی و شناخته شود.

صدها سال تصور بر این بود که آدمی موجودی خردگراست و آنچه را باید انجام دهد، مشخص کرده است و مفهومی تحت عنوان انگیزش و هیجان ضرورت ندارد. فلاسفه تا قرن ۱۷ و ۱۸ از مفهوم خردگرایی دور نشده بودند و دیدگاه بدبینانه‌ای درباره هیجان حاکم بود تا جایی که بسیاری از افراد و مکاتب به نفی عواطف می‌پرداختند. در همین جهت، دیوید هیوم، فیلسوف تجربه‌گرای انگلیسی، در اوایل قرن ۱۸ قضیه برتری عقل و خرد بر هیجان را به چالش کشید (سبحانی‌نژاد، ۱۳۸۷).

به‌طور خلاصه، فعالیت‌های انجام شده در زمینه هوش هیجانی از سال ۱۹۰۰ تاکنون را می‌توان به پنج دوره تقسیم کرد:

۱. سال‌های ۱۹۶۹-۱۹۰۰: دوره‌ای که در آن مطالعات روان‌شناختی مربوط به هوش و هیجان جدا و مستقل از یکدیگر صورت می‌گرفت. در حوزه هوش، اولین آزمون‌ها توسعه یافت و هوش به‌عنوان عاملی در نظر گرفته شد که دربرگیرنده توانایی انجام صحیح امور و استدلال کردن است. در این دوره همچنین اساس زیست‌شناختی هوش مورد توجه قرار گرفت.

۲. سال‌های ۱۹۸۹-۱۹۷۰: دوره‌ای که طی آن روان‌شناسان به بررسی چگونگی تأثیر هیجان‌ات و تفکر بر یکدیگر پرداختند.
۳. سال‌های ۱۹۹۳-۱۹۹۰: دوره توجه ویژه پژوهشگران به مطالعه و بررسی پیرامون هوش هیجانی است؛ در این دوره زیربنای مفاهیم هوش هیجانی به‌ویژه در زمینه علم عصبی توسعه پیدا کردند.
۴. سال‌های ۱۹۹۷-۱۹۹۴: دوره‌ای که طی آن مفهوم هوش هیجانی رواج پیدا کرد.
۵. از سال‌های ۱۹۹۸ تاکنون: پژوهش روی هوش هیجانی و نهادینه شدن آن در محافل علمی به‌طور ویژه مورد توجه واقع شده است (سبحانی‌نژاد، ۱۳۸۷).

دانیل گلمن اولین کسی است که مفهوم هوش هیجانی را وارد عرصه مفاهیم سازمانی کرد. گلمن هوش هیجانی را استعداد، مهارت و یا قابلیت می‌داند که عمیقاً تمامی توانایی‌ها را به‌وسیله تسهیل یا مداخله تحت‌الشعاع خود قرار می‌دهد کرده (سبحانی‌نژاد، ۱۳۸۷).

گلمن (۱۹۹۵) معتقد است که در واقعیت امر، دو ذهن فعال داریم؛ یکی فکر می‌کند و دیگری احساس می‌کند. این

جدول شماره ۱: آمار توصیفی مقایسه هوش دانش‌آموزان دوزبانه و تک‌زبانه

خطای معیار	انحراف میانگین	میانگین	گروه‌ها
۱/۷۵	۱۷/۵۳	۱۲۱/۵۰	دوزبانه‌ها
۱/۵۴	۱۵/۳۷	۱۱۹/۳۰	تک‌زبانه‌ها

جدول شماره ۲: آزمون تی دو گروه مستقل میانگین هوش هیجانی دانش‌آموزان تک و دوزبانه

	t	درجه آزادی	سطح معنادار	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان با ۹۵ درصد تفاوت	
					پایین‌ترین سطح	بالا‌ترین سطح
دوزبانه‌ها	۶۹/۳۱	۹۹	۰/۰۰۰	۱۲۱/۵۰	۱۱۸/۰۲	۱۲۴/۹۸
تک‌زبانه‌ها	۷۷/۶۳	۹۹	۰/۰۰۰	۱۱۹/۳۰	۱۱۶/۲۵	۱۲۲/۳۵

جدول شماره ۳: نمونه‌های همبستگی زوج شده

	تعداد	همبستگی	سطح معنادار	%۹۵ فاصله اطمینان	
				پایین‌ترین سطح	بالا‌ترین سطح
دوزبانه‌ها و تک‌زبانه‌ها	۱۰۰	۰/۱۲۴	۰/۲۱۸	-۰/۹۴	۰/۳۰۸

منابع

۱. گل‌من، دانیل؛ هوش هیجانی (خود آگاهی هیجانی، خویشتنداری، همدلی و یاری به دیگران)، مترجم نسرين پارسا، تهران: رشد، ۱۳۸۹.
۲. بوزان، تونی؛ قدرت هوش هیجانی، مترجم سعید مینویی، نشر بخشایش، ۱۳۹۰.
۳. سپهریان، فیروزه. هوش هیجانی (از EQ و SQ تا IQ)، ارومیه، جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۶.
۴. سبحانی‌نژاد، مهدی و علیرضا یوزباشی؛ هوش هیجانی و مدیریت در سازمان، ناشر سیطرون، ۱۳۸۷.
۵. اردچی شهین. فاطمه واعظی ذوالفقاری و ابراهیم رحیمی «پردازش ذهنی در کودکان دوزبانه و تک‌زبانه» پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. سال سوم، شماره اول، ۱۳۹۱.
۶. عبدالهی مقدم، مریم. علیرضا مرادی، جعفر حسنی و مجید، رضازاده. «مقایسه حافظه شرح‌حال در افراد تک‌زبانه و دوزبانه مبتلا به نشانگان نارسای ایمنی». مجله روان‌شناسی بالینی، سال چهارم، شماره ۱، ۱۳۹۱.
7. Butler, G. Y. and K.Hakuta (2006). 'Text-books Bilingualism and Second Language Acquisition', T. K. Bhatia and W. C. Ritchie (eds.), *The Handbook of Bilingualism*, Oxford: Blackwell
8. [http:// sociologyofiran.com](http://sociologyofiran.com)

مستقل استفاده شد. جدول شماره ۱ خلاصه‌ای از اطلاعات کلی نتایج را نشان می‌دهد. نتایج به‌دست آمده با توجه به جدول فوق نشان می‌دهد که میانگین در افراد دوزبانه ۱۲/۵ و در افراد تک‌زبانه ۱۱۹/۳ است.

با توجه به آنچه جدول شماره ۲ نشان می‌دهد و رابطه معنادار بودن آزمون بین دانش‌آموزان دوزبانه و تک‌زبانه، فرضیه تأیید می‌شود، بنابراین، افراد دوزبانه از هوش هیجانی بالایی برخوردارند. خروجی این آزمون نشان می‌دهد که مقدار تی به‌دست آمده در دانش‌آموزان تک‌زبانه ۷۷/۶۲۹ و در دانش‌آموزان دوزبانه ۶۹/۳۰۷ است؛ لذا تفاوت تی به‌دست آمده در مقایسه دانش‌آموزان دوزبانه و تک‌زبانه نشانگر تأیید این فرضیه است.

نتیجه‌گیری

نتایج تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که همیشه افراد دوزبانه نسبت به افراد تک‌زبانه خلاق‌تر، و به تصادفی بودن زبان و رابطه میان واژه‌ها آگاه‌ترند. علاوه بر این، به توانایی‌های فرا زبانی مجهزند و توانایی بیشتری در پردازش درونی کلام دارند. در حقیقت، بررسی دوزبانی حیطه‌ای گسترده و پیچیده است که شامل مطالعه ماهیت دانش زبانی افراد و نحوه به‌کار بردن دو زبان (یا بیشتر) می‌شود. از نظر هوش هیجانی در افراد تک‌زبانه و دوزبانه تفاوت معناداری دیده شد. نتایج به‌دست آمده حاکی از وجود هوش هیجانی بالایی در دانش‌آموز دوزبانه در منطقه ری یک می‌باشد.